

Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlaması ve Psikometrik Özellikleri

Gülpembe Yüceol¹, Berna Aytaç², Zehra Uçanok³

Yüceol, G., Aytaç, B. ve Uçanok, Z. (2020). Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'nin Türkçeye uyarlaması ve psikometrik özellikleri *Nesne*, 8(16), 82-94. DOI: 10.7816/nesne-08-16-06

Anahtar kelimeler

Erken çocukluk dönemi, olumlu sosyal davranış, yardım etme, paylaşma, rahatlatma

Keywords

Early childhood, prosocial behavior, helping, sharing, comforting

Öz

Bu çalışmanın amacı Giner Torrén ve Kärtner (2017) tarafından geliştirilen Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'ni Türkçeye uyarlamak, geçerlik ve güvenirliğini değerlendirmektir. Araştırmanın örneklemi 18-36 ay arası çocuğu olan 267 anneden oluşmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcılar Demografik Bilgi Formu, Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği, Güçler ve Güçlükler Anketini doldurmuşlardır. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin Türkçeye uyarlamasının 3 faktörlü (yardım etme, paylaşma ve rahatlatma) bir yapı gösterdiğini desteklemiştir. Alt boyutlar (yardım etme, paylaşma ve rahatlatma) ile çocuğun psikososyal gelişimi arasındaki ilişkiler beklendik yönde anlamlı bulunmuş; ölçüt bağıntılı geçerlik desteklenmiştir. Ölçekten alınan puanlar, çocuğun cinsiyetine, annenin eğitim, gelir düzeyi ve verinin elde edilme yöntemine (online anket sistemi veya doğrudan iletişim) göre farklılaşmamıştır. Bunun yanı sıra alt ölçeklerin iç tutarlık ve tekrar test güvenirlik katsayıları kabul edilebilir düzeyde bulunmuştur. Sonuçlar, Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'nin 18-36 ay arasındaki çocuklar için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermiştir.

The Adaptation of Early Prosocial Behavior Questionnaire (EPBQ) into Turkish and Its Psychometric Properties

Abstract

The aim of the current study was to adapt the Early Prosocial Behavior Questionnaire developed by Giner Torrén and Kärtner (2017) to Turkish and to evaluate its validity and reliability. The sample included a total of 267 mothers of 18-36 months children. The participants completed Demographic Form, Early Prosocial Behavior Questionnaire, The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). Exploratory and confirmatory factor analysis supported three factors structure representing helping, sharing and comforting. Results also showed that relationships between the subscales (helping, sharing and comforting) and the child's psychosocial development were significant in the expected directions; criterion-related validity of the scale was supported. There was no difference according to gender of child, education and income level of mother and the method of collecting the data (online survey system or communication directly). The subscales had acceptable levels of internal consistency and test-retest reliability. The findings revealed that Turkish Early Prosocial Behavior Questionnaire was a valid and reliable measure for children between 18-36 months. The results were discussed with the suggestions to improve the scale.

Makale Bilgisi

Geliş tarihi: 23 Ağustos 2019

Düzeltilme tarihi: 8 Mart 2020

Kabul tarihi: 2 Nisan 2020

DOI: 10.7816/nesne-08-16-06

¹ Araş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, gulpembe.yuceol(at)hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0719-4242

² Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, b.aytac(at)hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3565-3269

³ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ucanok(at)hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3953-300X

Olumlu sosyal davranış gelişimi, çocukların sosyal ve kültürel normlar temelinde toplumun diğer üyelerine karşı uygun tutum ve davranışlar edinmesini sağlayan sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır (Kumru ve Öztürk, 2012). Bunun yanı sıra olumlu sosyal davranış, başarılı sosyal ilişkiler geliştirmek ve kişiler arası ilişkilerde yeterli için de önemlidir (Eisenberg ve ark., 1996; Raviv, Bar-Tal, Ayalon ve Raviv, 1980).

1970'lere kadar saldırganlık, suçluluk ya da ahlaka aykırı davranış toplumda daha belirgin olduğu için bilim insanları tarafından dikkat edilmeyen olumlu sosyal davranış, 1970'ler ve 1980'lerin ilk yıllarında popüler bir çalışma alanı olmuştur. 1980ler ve 1990'larda ilgi azalsa da, 1990'ların sonunda pozitif psikoloji hareketi ve insan gelişiminin pozitif yönlerine odaklanma ile birlikte yeniden önemli bir konu haline gelmiştir (Eisenberg ve ark., 1996). Son yıllarda ise özellikle çocukluk dönemindeki olumlu sosyal davranış konusuna ilgi artmış; pozitif psikoloji bakış açısı ile çocuğun işlevselliğindeki olumsuz yönler yerine olumlu özelliklere odaklanmaya doğru bir değişim yaşanmıştır (Eisenberg ve ark., 2015). Çocukluk döneminde bu tür davranışların geliştiğine dair alanyazın giderek zenginleşmekle birlikte, gelişimsel seyri ve altında yatan mekanizmalarla ilgili kapsamlı ve derinlemesine araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Dunfield, 2014; Dunfield, Kuhlmeier, O'Connell ve Kelley, 2011). Olumlu sosyal davranışların ne zaman ortaya çıkmaya başladığı araştırmacıları çocukluk dönemi içinde de daha erken dönemleri incelemeye yöneltmiştir. Özellikle bebekler ve yürümeye yeni başlayan çocuklar (2-4 yaş arası dönem/toddler) için bu davranışların gelişimine yönelik araştırmalar sınırlı kalmıştır (Eisenberg ve ark., 1996; Giner Torrens ve Kärtner, 2017). Olumlu sosyal davranış ve türlerinin incelenmemesinin, bu tür davranışların erken dönemdeki gelişimine dair bilgilere katkı sağlayacağı belirtilmektedir (Dunfield ve ark., 2011). Bu nedenle erken dönemde gelişen olumlu sosyal davranışların altında yatan farklı gelişimsel eğilimler ve sosyobilişsel mekanizmaların araştırılması önemlidir (Brownell ve ark., 2016).

Yukarıda kısaca özetlenen ilgili alanyazın kapsamında bu çalışmada, Giner Torrens ve Kärtner (2017) tarafından 18 ile 36 ay arası çocuklar için geliştirilen ve olumlu sosyal davranış ebeveyn bildirimine dayalı olarak değerlendirilen Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'ni Türkçeye uyarlamak ve psikometrik özelliklerini incelemek amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra, olumlu sosyal davranışın temel boyutlarının (yardım etme, paylaşma ve rahatlatma) 18-36 ay arasındaki çocukların psikolojik uyumuyla (davranışsal ve duygusal sorunlar, hiperaktivite, akran sorunları) ilişkisi de bu çalışma kapsamında ele alınmıştır. Çocuğun gelişimsel süreci açısından bakıldığında olumlu sosyal davranış, sosyo duygusal ve bilişsel gelişimin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta; duyguları anlama yeterliği geliştiren çocukların olumlu sosyal davranış eğilimlerinin arttığı, davranış problemlerinin ise azaldığı belirtilmektedir (Eisenberg ve ark., 2015). Bu nedenle ölçüt geçerliği kapsamında bu tür davranışlar arasındaki ilişkilerin ele alınmasının da anlamlı olacağı düşünülmüştür. İlerleyen bölümlerde olumlu sosyal davranışın tanımlanması ve gelişimsel mekanizmalarına dair alanyazın özetlenmiştir.

Olumlu Sosyal Davranış

Olumlu sosyal davranış, bireyin kendinden başka bir bireye yarar sağlamak amacıyla gösterdiği gönüllü davranış olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2006). Yaygın olarak kabul gören bu tanımda, olumlu sosyal davranışların dışardan herhangi bir baskı olmadan gönüllü bir biçimde yapılması ile aktörün niyetine vurgu yapılırken; aynı zamanda davranışlardaki diğeri odaklı olmaya da vurgu yapılmaktadır (örn., kendinden başka çocuğun görevi tamamlamada zorlanması ve bundan dolayı duygusal ve fiziksel stres yaşaması durumunda çocuğun eylemde bulunması) (Conte, 2017). Özgeci davranış ile

yakından ilişkili olmakla birlikte, özgeciliğin olumlu sosyal davranışın bir türü olduğu belirtilmiştir. İtaatkar, duygusal, kamusal, gizli gibi türleri olan olumlu sosyal davranış özgeci olarak da sergilenebilmektedir. Özgeci (altruistic) olumlu sosyal davranışlar; sempati sonucu ortaya çıkan gönüllü yardım etme davranışı olarak tanımlanmaktadır. (Carlo ve Randall, 2002).

Son yıllarda gelişimsel yaklaşımlar olumlu sosyal davranışı genel bir yapı olarak ele almak yerine çok yönlü incelemektedir (Eisenberg ve ark., 2006). Bu yaklaşımlar olumlu sosyal davranışların, alan-bağımlı gelişimsel yörüngelere ve farklı sosyal-bilişsel bağlantılara sahip olduğunu öne sürmüştür; olumlu sosyal davranışı yardım etme, paylaşma ve rahatlatma olarak farklı boyutlarda incelemiştir (Dunfield, 2014; Dunfield ve ark., 2011). Yardım etme araçsal bir ihtiyacı karşılamaya yönelik gönüllü bir eylem olarak tanımlanır ve yaşamın ilk 2 yılında bir çocuk akranlarına ve yetişkinlere yardım etmeye başlar (örn., bir eşyasını düşüren yetişkine işaret etme veya verme; yalnız taşıyamayacağı bir eşyaya yardım etme) (Dunfield, 2014). Paylaşma değerli bir kaynağın, ona sahip olmayan ve ihtiyaç duyan bir başka kişiye gönüllü olarak verilmesidir. Okul öncesi dönemde yardım etme davranışına göre görülme sıklığı daha az olmakla birlikte (Dunfield, 2014) 18-24 aylık çocuklarda yiyeceğini ya da oyuncaklarını akranı ile paylaşma davranışı görülmektedir (Brownell ve ark., 2016; Dunfield ve ark., 2011; Svetlova, Nichols ve Brownell, 2010). Paylaşma okul öncesi dönemdeki bir çocuk için yardım etmeye kıyasla zor bir görevdir. Çünkü bu dönemdeki bir çocuğun benmerkezci eğilimleri bulunmakta ve paylaşma davranışı için bunun üstesinden gelmesi gerekmektedir (Dunfield, 2014). Rahatlatma ise diğerlerinin duygusal stresini yatıştırmaya yönelik olarak ortaya çıkan eylemlerdir (Dunfield, 2014; Dunfield ve Kuhlmeier, 2013; Dunfield ve ark., 2011) Bu davranış, diğer türlere kıyasla (yardım etme ve paylaşma) bir başkasının negatif duygu durumunu daha fazla anlama yeterliliğini gerektirmekte ve yaşamın 2. yılından sonra ortaya çıkmaktadır (Dunfield, 2014).

Okul öncesi ve ilkokul dönemi boyunca bilişsel, dil ve duygusal yeterlikteki gelişim ile birlikte olumlu sosyal davranışın sıklığı ve karmaşıklığı da artmaktadır (Eggum ve ark., 2011; Eisenberg ve ark., 2006; Imuta, Henry, Slaughter, Selcuk ve Ruffman, 2016; Rhee ve ark., 2013). Kendi duygularını ve düşüncelerini tanımlayabilen, ifade edebilen çocukların diğerlerinin duygu ve düşüncelerini tanıma, anlama (empati) ve olumlu sosyal davranış geliştirmesi arasında güçlü ilişkiler bulunmakta (Roberts ve Strayer, 1996); diğerlerinin duygu ve bilişlerini anlama eğilimi yüksek olan çocuklar ahlaki bakımdan daha ileri düzeyde akıl yürütebilmekte ve diğerlerine yönelik yardım etme eğilimleri daha yüksek olmaktadır (Eggum ve ark., 2011; Eisenberg ve ark., 2006; Imuta ve ark., 2016).

Olumlu sosyal davranış yönelimi ile çocuğun uyumu arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Olumlu sosyal davranış gösteren çocukların akranları ile daha az çatışma yaşadığı, akranlarından daha fazla destek algıladığı (Sebanç, 2003); sosyal uyumu ve psikolojik iyi oluşu desteklediği (Eisenberg ve ark., 2015), akademik başarıyı yordadığı bulunmuştur (Caprara, Barbaranelli, Pastorelli, Bandura ve Zimbardo, 2000). Bunun yanı sıra, olumlu sosyal yönelimler, saldırganlık, dışsallaştırma problemleri ile negatif yönde ilişkilidir (Hay ve Pawlby, 2003; Keane ve Calkins, 2004; Nelson ve Crick, 1999). Bir diğer ifade ile başarılı kişiler arası ilişkiler geliştirmek ve sosyal yeterlik için, olumlu sosyal davranış geliştirmek önemlidir (Eisenberg ve ark., 1996; Raviv, Bar-Tal, Ayalon ve Raviv, 1980). Ebeveynlerin sahip olduğu sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyi de çocukların olumlu sosyal davranış geliştirmesinde etkili bir faktördür. Eğitim ve gelir düzeyinin arttıkça olumlu sosyal davranış eğiliminin arttığını belirten çalışma sonuçları bulunmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada da kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır (Bandy ve Wilhem, 2007; Devanath, 2010; Öztürker, 2014).

Olumlu sosyal davranış ve cinsiyet ilişkisi çalışmalarının bir kısmı cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olduğunu, kızların erkeklere göre daha fazla olumlu sosyal davranış sergilediğini ortaya koymaktadır (Eisenberg ve ark., 2006; Rhee ve ark., 2013). Ebeveynlerin sosyalleştirme pratikleri ve kültürel beklentilerle ilişkili biçimde açıklanan bu farkın olmadığını belirten araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Dunfield ve ark., 2011; Eisenberg ve ark., 2006). Bu amaçla mevcut çalışmada da bu yaş grubu için (18-36 ay) cinsiyet farkının olup olmadığına bakılmıştır.

Mevcut Çalışma

Olumlu sosyal davranışı erken yaş dönemi için değerlendirmede kullanılan ölçeklere bakıldığında, bebeklik ve yürümeye başlayan çocuklar için bir ölçüm aracının olmadığı görülmektedir. Örneğin 2 ile 16 yaş arasındaki çocuklarda sıklıkla kullanılan Güçler ve Güçlükler Anketi'nde (Strengths and Difficulties Questionnaire, SDQ)(Goodman, 1997), olumlu sosyal davranış tek bir yapı olarak ele alınmakta, farklı davranış türleri arasında ayırım yapılmamaktadır. Bu ölçüm aracının 2-4 yaş için geliştirilmiş formu (Güvenir ve ark., 2008; Dursun, Öğütlü ve Esin, 2020) ölçüt-bağıntılı geçerlik analizleri için mevcut çalışmada kullanılmıştır. Türkiye'de kullanılan bir diğer ölçüm aracı ise Iannotti (1985) tarafından geliştirilen ölçektir. Bu ölçek, Iannotti (1985) tarafından öncelikle öğretmenlerin sınıf içi değerlendirmeler yapabilmesi için geliştirilmiş, daha sonrasında annelerle de uygulama yapabilmek için maddeler düzenlenmiştir. Yardım etme, paylaşma, rahatlatma ve iş birliği yapma boyutları bulunan bu ölçeğe Wilby (2005), daha kapsayıcı değerlendirmeler yapabilmek için 6 madde daha eklemiş ve ölçek 4 alt boyuttan oluşan 19 maddelik nihai halini almıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması, Yağmurlu ve arkadaşları (2005) tarafından yapılmıştır. Çalışmada Avusturalya'da yaşayan hem anne hem de babası Türkiye kökenli olan çocuklar ile çalışılmış ve bu grup Türkiye örneklemini olarak isimlendirilmiştir. Türkçe uyarlamasında düşük iç tutarlık değeri (.30) nedeniyle iş birliği yapma boyutu, toplam olumlu sosyal davranış puanına katılmamıştır (Yağmurlu, Sanson ve Köymen, 2005). Hem anne hem de öğretmen bildirimine dayalı olan bu ölçüm aracı ise okul öncesi yaş dönemindeki çocuklar için (3-6) uygundur.

Yukarıda özetlenen bilgiler ışığında ulaşılabilir alanyazın kapsamında, 3-4 yaştan itibaren kullanılabilecek bir ölçüm aracı olmakla birlikte, bu yaş öncesinde gelişimsel olarak ortaya çıktığı belirtilen (Dunfield ve ark., 2011; Eisenberg ve ark., 2006) olumlu sosyal davranışı 18-36 ay çocuklar için farklılaşan alt boyutları temelinde değerlendiren bir ölçüm aracının olmadığı görülmüştür. Bu kapsamda bu çalışmada Giner Torrén ve Kärtner (2017) tarafından geliştirilen Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin sınanması amaçlanmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Mevcut araştırmanın yürütülmesi için yaşları 20 ile 52 arasında değişen ($Ort. = 33.21$, $S. = 5.18$), 1,5 ile 3 yaş (18-36 ay) arası çocuğu olan 273 anneye ulaşılmıştır. Ancak veri temizliği sırasında 6 katılımcı örneklemden çıkarılmış; analizlere 267 anne ile devam edilmiştir. Katılımcı annelerin eğitim düzeyi sırasıyla; 7'si ilkokul (%2.6), 14'ü ortaokul (%5.2), 36'sı lise (%13.5), 41'i lisans (%15.4) ve 169'u lisansüstü eğitim (%63.3) şeklindedir. Gelir düzeylerinin dağılımı ise sırasıyla; 3'ü 501-1000 (%1.1), 6'sı 1001-1500 (%2.2), 19'u 1501-2000 (%7.1), 31'i 2001-3000 (%11.6), 38'i 3001-5000 (%14.2) 49'u 5001-10000 (%18.4), 121'i 10000 ve üzeridir (%45.3). Yaş ortalamaları (ay olarak) 25.45 ($S = 7.05$) olan çocukların %47.3'ü ($n = 129$) kız, %52.7'si ($n = 144$) erkektir. Çocukların 37'si (%13.6) kreşe giderken;

69'una (%25.3) bakıcı, 54'üne (%19.8) bir aile büyüğü (anneanne, babaanne), 113'üne (%41.4) ise annelerin kendileri bakmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Annenin yaşı, eğitim düzeyi ve çalışma durumu, mesleği, gelir düzeyi, sahip olduğu çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti gibi sorulardan oluşan bir demografik bilgi formu kullanılmıştır.

Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği: Giner Torrén ve Kärtner (2017) tarafından geliştirilen Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği (The Early Prosocial Behaviour Questionnaire), 18 ile 36 yaş arası çocukların olumlu sosyal davranışları sergileme derecesini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek, 4'lü (1= neredeyse hiç, 4=neredeyse her zaman) Likert tipi derecelendirmeye sahiptir. Toplam 15 madde olarak oluşturulan ölçek, çocukların günlük hayatta karşılaşmasının daha olası olduğu durumlar düşünülerek 10 maddeye indirilmiş ve analizlere 10 madde ile devam edilmiştir. Mevcut çalışmada da 10 madde üzerinden yapılan analizler esas alınmıştır. Ölçeğin yardım etme (örn., “Ev işlerine yardım eder.”) paylaşma (örn., “Kendine ait eşyaları paylaşır.”) ve rahatlatma (örn., “Başkaları üzgün ya da mutsuz olduğunda onları rahatlatır.”) olmak üzere 3 alt boyutu vardır. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi için yapısal eşitlik modeli kullanılmış, üç faktörlü model tek faktörlü modele kıyasla iyi düzeyde uyum göstermiştir ve üç faktörlü yapı kabul edilmiştir (CFI = .99; RMSEA = .04). Mevcut çalışmada, ölçeğin alt boyutlarının Cronbach alfa güvenirlik değerleri yardım etme, paylaşma ve rahatlatma için sırasıyla;.83, .77. ve .78'iken; toplam ölçek için .81'dir.

Güçler ve Güçlükler Anketi: Ölçek, Goodman (1997) tarafından 2 ile 16 yaşları arasındaki çocukların olumlu sosyal davranışlarını, duygusal ve davranışsal problemlerini değerlendirmek için geliştirilmiştir. Toplam 25 maddeden oluşan ölçeğin maddeleri 3'lü Likert tipi derecelendirme üzerinden değerlendirilir (1=doğru değil, 3=kesinlikle doğru). Ölçek olumlu sosyal davranışlar (örn., Diğer insanların duygularını önemse.”), davranış sorunları (örn., “Sıkça öfke nöbetleri olur ya da aşırı sinirlidir.”), dikkat eksikliği/aşırı hareketlilik (örn., “Huzursuz, aşırı hareketli uzun süre kıpırdamadan duramaz.”), duygusal sorunlar (örn., “Birçok kaygısı vardır. Sıkça endişeli görünür.”) ve akran sorunları (örn., “Daha çok tek başınadır, yalnız oynama eğilimindedir.”) olmak üzere 5 alt boyutu vardır. Türkçe'ye çeviri çalışmaları Güvenir, Özbek, Baykara, Onurgüder ve Kazak-Berument tarafından gerçekleştirilen ölçeğin Türkiye örnekleme uyarlama çalışması Güvenir ve arkadaşları (2008) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları duygusal sorunlar, davranış sorunları, dikkat eksikliği/aşırı hareketlilik, akran sorunları ve olumlu sosyal davranış için sırasıyla; .73, .65, .80, .37, .73 olarak bulunmuştur. Mevcut çalışmada ise iç tutarlık katsayıları sırasıyla .51, .57, .63, .42, .71 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe uyarlaması ile tutarlı biçimde mevcut çalışmada da en düşük iç tutarlık değeri akran sorunları alt ölçeğinde bulunmuştur. Akran sorunları alt boyutunun düşük Cronbach Alfa iç tutarlık kat sayısı, yazarlar tarafından bu alt boyuttaki madde sayısının az olmasıyla ilişkilendirilmiştir (Dursun, Ögütlü ve Esin, 2020).

İşlem

Araştırmanın yürütülebilmesi için öncelikle Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli izin alınmıştır (20.03.2018 Etik Komisyon Toplantısı; 1445 sayılı karar). Sonrasında yazarlar tarafından birbirlerinden bağımsız olarak Türkçeye çevrilmiştir. Orijinal maddeleri en iyi temsil eden çeviri maddeleri seçilmiş, sonrasında hem Türkçe hem de İngilizceye aynı derecede hakim bir uzman tarafından yeniden İngilizceye çevrilmesi ve orijinal maddeler ile kıyaslanması yoluyla ölçek ifade açısından son haline getirilmiştir. Veri toplama sürecine 2018 yılı Mart ayı itibarıyla başlanmış; Haziran ayı sonuna kadar devam edilmiştir.

Katılımcılara Surveey Online Anket Sistemi ($N = 190$) ve doğrudan iletişim yoluyla/kağıt-kalem yöntemi ile ($N = 83$) ulaşılmıştır. Annelere araştırmanın amacını ve önemini anlatan Bilgilendirmiş Onam Formu verilmiş; çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden anneler ile uygulama gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar Bilgilendirmiş Onam Formunu doldurduktan sonra sırasıyla Demografik Bilgi Formu, Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği ve Güçler ve Güçlükler Anketi'ni yanıtlamışlardır. Katılımcıların ölçekleri doldurmaları yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür. Test-tekrar test güvenirliğini değerlendirmek için, doğrudan ulaşılan katılımcıların 41'ine 1 ay sonra tekrar ulaşılmış ve katılımcılar ölçekleri yeniden doldurmuşlardır.

Verilerin Analizi

Ölçeğin geçerlik ve güvenirliğini test etmek için SPSS 23 ve R Studio programları kullanılmıştır. İlk olarak, ölçeğin orijinaline benzer şekilde 3 faktörlü bir yapıya sahip olup olmadığını incelemek için SPSS 23 aracılığıyla Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır. Sonrasında ölçeğin orijinalinde önerilen faktör yapısının ne oranda Türkiye örnekleminde temsil edildiğini incelemek için R Studio programı kullanılarak Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) uygulanmış ve modelin eldeki veriye uygunluk derecesi sınanmıştır.

Daha sonra ise ölçüt-bağıntılı geçerliğini test etmek için Güçler ve Güçlükler Anketi'nin alt boyutları ile olan ilişkileri incelenmiştir. Son olarak, ölçme aracının güvenirliğini belirlemek için test-tekrar test güvenirliği ve Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır.

Bulgular

İlk olarak katılımcılara ulaşmada kullanılan iki farklı yöntemin ölçekten elde edilen puanlar üzerinde etkili olup olmadığını test etmek amacıyla bağımsız örneklem için t-testi analizi yapılmıştır. EDOSDÖ yardım etme alt boyutundan alınan puanlar üzerinde ölçeği online anket sistemi aracılığıyla dolduran katılımcılarla (Ort. = 2.63 , S = .74), doğrudan iletişim yoluyla/kağıt-kalem yöntemi ile dolduran katılımcılar (Ort. = 2.52 , S = .70) arasında anlamlı bir fark yoktur ($t(273) = -1.109$, $p = 0.27$). Benzer biçimde paylaşma alt boyutundan alınan puanlar üzerinde ölçeği online anket sistemini kullanarak dolduran katılımcılarla (Ort. = 2.74 , S = .62), doğrudan iletişim yoluyla/kağıt-kalem yöntemi ile dolduran katılımcılar (Ort. = 2.83 , S = .75) arasında anlamlı bir fark yoktur ($t(273) = .97$, $p = 0.32$). Son olarak, rahatlatma alt boyutundan alınan puanlar üzerinde de ölçeği online anket sistemi aracılığıyla dolduran katılımcılarla (Ort. = 2.95 , S = .72), doğrudan iletişim yoluyla/kağıt-kalem yöntemi ile dolduran katılımcılar (Ort. = 2.83 , S = .79) arasında anlamlı bir fark yoktur ($t(273) = -1.228$, $p = 0.22$).

Geçerlik Analizleri Sonuçları

Yapı Geçerliği: EDOSDÖ'nün Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'nin (EDOSDÖ) faktörleri kavramsal olarak birbiriyle ilişkili olduğu için faktörler arası yüksek ilişki gözlemlenmesi beklenmiş; ölçeğin faktör yapısı 10 madde üzerinde Promax döndürme yöntemi kullanılarak temel bileşen faktör analizi ile incelenmiştir. Bu analizin amacı, ölçeğin orijinalindeki gibi 3 faktörlü bir yapı gösterip göstermeyeceğini test etmektir. Bulgular, EDOSDÖ kullanılarak elde edilen veri setinin açımlayıcı faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir ($KMO = .82$; Barlett Testi $X^2(45) = 1100.898$, $p < .001$). Faktör sayısına karar verirken, özdeğerler, açıklanan varyans oranı, madde dağılımı göz önünde bulundurulmuştur. Faktör sayısı sınırlanmadan yapılan analiz sonuçları, özdeğerleri 1'den büyük, varyansın 69.50'sini açıklayan, ölçeğin özgün formunda olduğu

gibi 3 faktörlü yapıyı göstermiştir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1
Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'nin Faktör Yapısı

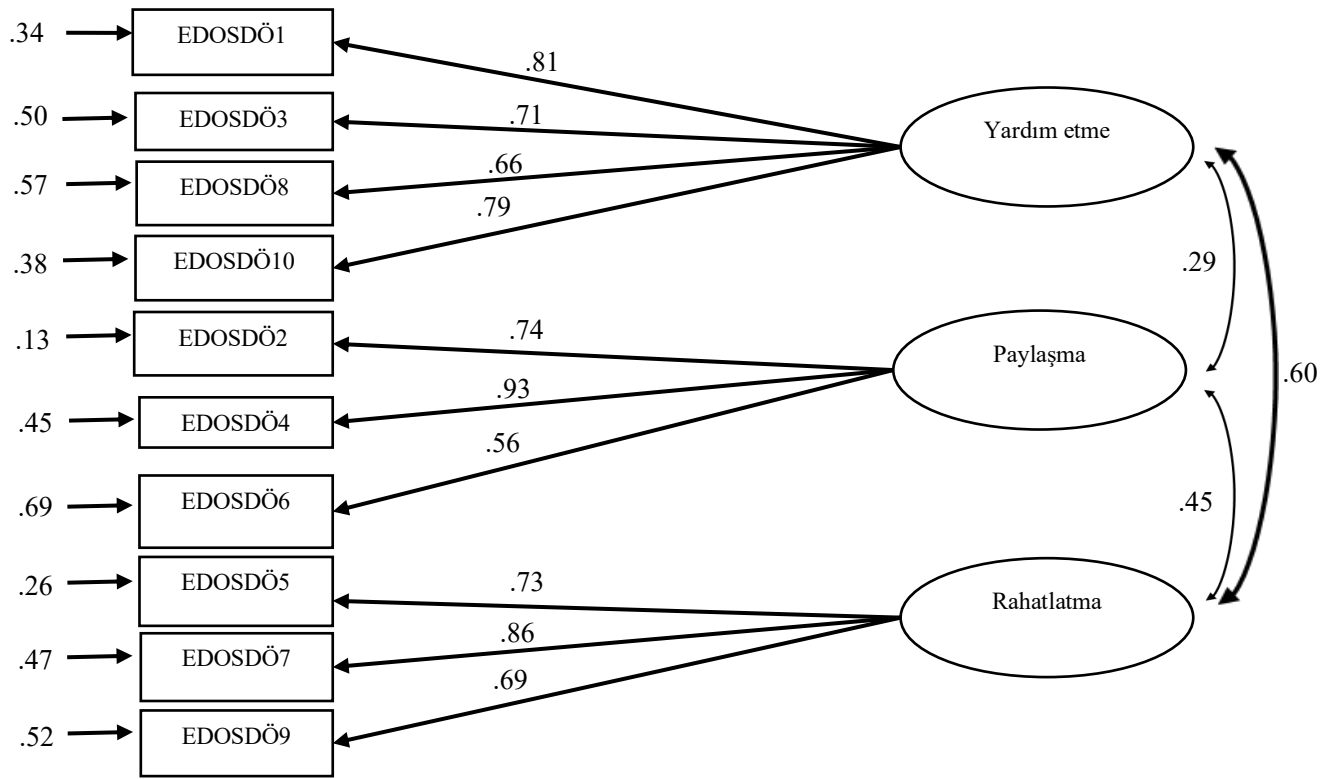
Maddeler	F1	F2	F3
<i>Yardım Etme</i>			
1.Ev işlerine yardım eder.	.87		
3.Eşyaları taşımaya yardım eder (örn. tabak, sepet...).	.68		
8.Etrafı toparlamaya yardım eder.	.79		
10.Temizliğe yardım eder.	.87		
<i>Paylaşma</i>			
2.Başkalarıyla bir şeyler paylaşır.		.89	
4.Kendine ait eşyaları paylaşır.		.91	
6.Başkalarıyla yemeğini ya da atıştırmaıklarını paylaşır.		.58	
<i>Rahatlatma</i>			
5.Başkalarını rahatlatır (örn. sarılır, sever...).			.81
7.Başkaları üzgün ya da mutsuz olduğunda onları rahatlatır.			.92
9.Başkalarının canı yandığında ya da hasta olduklarında onlarla ilgilenir.			.69
Açıklanan Varyans (%)	42.77	16.34	10.55
Özdeğerler	4.28	1.63	1.06
Cronbach alfa	.83	.77	.78

Tablo 1’de görüldüğü gibi, faktör yükü .30’un üzerinde olan maddelerin ilgili faktör altında temsil edilmesine karar verilmiştir. Elde edilen faktörler arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği ile incelenmiştir. Yardım etme ve paylaşma arasında .30, yardım etme ve rahatlatma arasında .54, paylaşma ve rahatlatma arasında .43 düzeyinde anlamlı ilişkiler bulunmuştur ($p < .001$, bkz. Tablo 2). Sonuç olarak açımlayıcı faktör analizi bulguları, Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği’nin orijinalindeki gibi 3 faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir.

Yapı Geçerliliği: EDOSDÖ’nün Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Açımlayıcı faktör analizi ile ölçeğin orijinaline benzer biçimde 3 faktörlü bir yapıya sahip olduğu ortaya konmuştur. Önerilen bu 3 faktörlü yapının ne oranda Türkiye örnekleminde temsil edildiğini ve yapı geçerliğini incelemek amacıyla R programı aracılığıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış; elde edilen 3 faktörlü modelin mevcut çalışmanın verisine ne kadar uygun olduğu test edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen uyum indeksleri EDOSDÖ’nün orijinal formundaki gibi 3 faktörlü yapıya uyum gösterdiğini ($CFI = .99$; $RMSEA = .04$), mevcut çalışmanın örnekleminde elde edilen verinin model uyum indekslerinin iyi düzeyde olduğunu göstermiştir ($X^2(267) = 65.716$, $p = .000$, $sd = 32$, $X^2/sd = 2.05$, $CFI = .96$, $SRMR = .07$, $RMSEA = .07$, $GFI = .92$, $NFI = .89$ (90%-CI: .044 - .087)).

Doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmaya çalışılan modeller için istatistiksel uyum ölçütlerinden χ^2/df , CFI, RMSEA, SRMR, GFI ve NFI kullanılmıştır. Uyum indeksleri incelendiğinde, test edilen faktör yapısının veri ile iyi düzeyde uyum sağladığı görülmüş; modifikasyon işlemleri yapılmamıştır (Afthanorhan, 2013; Schumacker ve Tomek., 2013, Kline, 2011). Doğrulayıcı faktör analizi sonucu elde edilen model Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'nin (EDOSDÖ) Üç Faktörlü Yapısına İlişkin Model

EDOSDÖ'nün Ölçüt-Bağıntılı Geçerlik Analizi Sonuçları

EDOSDÖ'nün ölçüt-bağıntılı geçerliğini incelemek amacıyla Güçler ve Güçlükler Anketi'nin (GGA) alt boyutları olan olumlu sosyal davranış, davranış sorunları, dikkat eksikliği/aşırı hareketlilik, duygusal sorunlar ve akran sorunları ile olan ilişkileri incelenmiştir.

Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi sonuçlarına göre, GGA'nın olumlu sosyal davranış alt boyutu EDOSDÖ'nün yardım etme ($r = .52, p < .001$), paylaşma ($r = .54, p < .001$), rahatlatma ($r = .65, p < .001$) alt boyutları ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermiştir. Ayrıca GGA'nın diğer alt ölçekleri ile EDOSDÖ'nün alt ölçekleri arasındaki ilişkiler $-.13$ ile $-.33$ arasında değişmektedir. Sonuç olarak, EDOSDÖ ile GGA'nın alt boyutları arasındaki ilişkiler ölçüt-bağıntılı geçerliği desteklemiştir (bkz. Tablo 2).

Ek olarak, çocuğun cinsiyetinin EDOSDÖ'den elde edilen puanlar üzerinde etkili olup olmadığı bağımsız gruplar için t-testi ile incelenmiş; kız ve erkek çocukların yardım etme ($t(267) = .454, p > .05$), paylaşma ($t(267) = -.332, p > .05$), rahatlatma ($t(267) = -.951, p > .05$) puanlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Annenin eğitim ve gelir düzeyi mevcut çalışmada kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır. EDOSDÖ'den alt ölçeklerinden elde edilen puanlar üzerinde annenin eğitim ve gelir düzeyinin etkili olup olmadığı MANOVA uygulanarak incelenmiş; gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 2

Betimleyici İstatistikler ve EDOSDÖ Alt Boyutları ile GGA'nın Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonlar

	N	Ort.	S	1.Yardım etme	2.Paylaşma	3.Rahatlatma
EDOSDÖ						
1.Yardım etme	267	2.60	.73	-	.31***	.54***
2.Paylaşma	267	2.78	.66		-	.43***
3.Rahatlatma	267	2.93	.73			-
GGA						
4.Olumlu sosyal davranış	267	2.09	.38	.52***	.54***	.65***
5.Davranış sorunları	267	1.36	.26	-.12	-.25***	-.15*
6.Duygusal sorunlar	267	1.26	.29	-.08	-.18*	
7.Dikkat eksikliği/aşırı hareketlilik	267	1.77	.46	-.33***	-.03	-.17**
8.Akran sorunları	267	1.59	.25	-.07	-.13*	-.04

* $p < .05$, ** $p < .01$ ve *** $p < .001$ **Güvenirlilik Analizi Sonuçları**

EDOSDÖ'nün özgün formuna uygun bir biçimde mevcut çalışmada toplam puanlar yerine, 3 alt boyutun Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Sonuçlara göre, EDOSDÖ-yardım etme, EDOSDÖ-paylaşma ve EDOSDÖ-rahatlatma alt boyutları için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı sırasıyla; .83, .77, .78'dir. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliğini incelemek amacıyla 1 ay arayla ölçeği tekrar dolduran 41 katılımcının verileri analiz edilmiştir. Bulgular yardım etme boyutunun .68, paylaşma boyutunun .81 ve rahatlatma boyutunun .70 düzeyinde test-tekrar test güvenirliğine sahip olduğunu göstermiştir.

Tartışma

Son yıllarda ilgili alanyazında özellikle bebeklik dönemi ve yürümeye başlayan çocuklardaki (toddlers) olumlu sosyal davranış konusuna ilgi artmıştır (Giner Torrén ve Kärtner, 2017). Bu yaş dönemi çocuklar için ülkemizde ulaşılabilir alanyazın kapsamında olumlu sosyal davranışları farklılaşan alt boyutları (yardım etme, paylaşma ve rahatlatma) temelinde değerlendiren bir ölçüm aracı bulunmamaktadır. Bu çalışma kapsamında Giner Torrén ve Kärtner (2017) tarafından geliştirilen Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'nin (EDOSDÖ, The Early Prosocial Behaviour Questionnaire) Türkçeye uyarlanması amaçlanmış ve bu amaçla ölçeğin psikometrik özellikleri incelenmiştir.

Açımlayıcı Faktör Analizi sonuçlarına göre, EDOSDÖ yardım etme, paylaşma ve rahatlatma olmak üzere üç ayrı alt boyuttan oluşmaktadır. Bulgular özgün çalışmada yardım etme, paylaşma ve rahatlatma alt boyutlarındaki maddelerin, mevcut çalışmada da korunduğunu göstermiştir. Ayrıca, bu yapı hem doğrudan iletişim (kağıt kalem kullanılarak) hem de online anket sistemi yoluyla elde edilen veriler için geçerlidir. Faktör yapısının doğrulanması için yapılan Doğrulamalı Faktör Analizleri sonuçları ise model uyum indekslerinin iyi düzeyde olduğunu göstermiştir.

Ölçüt-bağıntılı geçerliği incelemek için yapılan analizlerde, EDOSDÖ ile Güçler ve Güçlükler

Anketi'nin (GGA) alt boyutları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. GGA'nın olumlu sosyal davranış alt boyutu ile EDOSDÖ'nün yardım etme, paylaşma ve rahatlatma alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bulgulara göre, GGA'nın olumlu sosyal davranış alt boyutu puanları arttıkça (Güvenir ve ark., 2008), EDOSDÖ'nün yardım etme, paylaşma ve rahatlatma boyutlarından alınan puanlar da artmaktadır. GGA'nın olumlu sosyal davranış alt boyutu incelendiğinde, çocuklardaki yardım etme, paylaşım, rahatlatma gibi olumlu davranışsal eğilimleri değerlendiren maddeler içerdiği görülmektedir (Güvenir ve ark., 2008; Dursun, Öğütlü ve Esin, 2020). Bu alt ölçekten alınan puan arttıkça çocukların olumlu sosyal davranış eğilimi artmaktadır. Bu doğrultuda, daha önce geçerliği ve güvenilirliği test edilmiş bir ölçüm aracı olan GGA (olumlu sosyal davranış alt boyutu) ile EDOSDÖ alt boyutları (yardım etme, paylaşma ve rahatlatma) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olması, mevcut çalışmada Türkçeye uyarlaması yapılan ölçüm aracının ölçüt geçerliği için de destek sağlamıştır.

Diğer taraftan bulgular, EDOSDÖ 'deki olumlu sosyal davranışların GGA'daki çocuğun uyum ve davranış sorunları ile negatif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. İlgili alanyazın olumlu sosyal yönelimler arttıkça saldırganlık ve dışsallaştırma problemlerinin anlamlı biçimde azaldığını, küçük yaşlardaki davranışsal problemler ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite gibi gelişimsel problemler ve olumlu sosyal eğilimler arasında negatif ilişkilerin olduğunu ortaya koymaktadır (Braaten ve Rosen, 2000; Hay ve Pawlby, 2003; Keane ve Calkins, 2004; Nelson ve Crick, 1999). Olumlu sosyal davranış gelişimi, çocukların diğerlerine karşı uygun tutum ve davranış edinmesini sağlayan sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır (Kumru ve Öztürk, 2012). Bunun yanı sıra olumlu sosyal davranış, başarılı sosyal ilişkiler geliştirmek ve kişiler arası ilişkilerde yeterlik için de önemlidir (Eisenberg ve ark., 1996; Raviv ve ark., 1980). Bu bilgiler ışığında, mevcut çalışma alanyazın ile tutarlı olarak çocukların olumlu sosyal davranışlarının arttıkça, davranış problemleri ve akran sorunlarının azaldığını bulmuştur. Bu bulgular da ölçüt-bağıntılı geçerlik için destek sağlamaktadır. Bununla birlikte, çocuğun uyum ve davranış sorunları (GGA) ile olumlu sosyal davranışlar (EDOSDÖ) arasındaki ilişkilerin zayıf olmasının, alt boyutlardaki madde sayısı ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür. EDOSDÖ, toplam 10 madde ile değerlendirme yapmaktadır; GGA alt boyutlarındaki maddeler ise 5 ve daha altındadır. Ayrıca örneklem büyüklüğü de ilişkilerin zayıf olmasının nedeni olabilir.

Alanyazında cinsiyet ile ilgili farklı açıklamalardan söz edilmektedir. Kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğunu, kızların erkeklere göre daha fazla olumlu sosyal davranış gösterdiklerini belirten çalışma sonuçları olmakla birlikte (Örn., (Brownell, Svetlova, Anderson, Nichols ve Drummond, 2013).; Eisenberg ve ark., 2006; Rhee ve ark., 2013) cinsiyet farkının olmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır (Örn., Dunfield ve ark., 2011). Mevcut çalışmada cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Cinsiyet farklılıklarının okul öncesi dönemin sonlarına doğru ortaya çıktığı, bunun nedeninin ise kız ve erkekler arasında sosyalleştirme süreçlerine bağlı farklılıklar ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Conte, 2017). 18 ile 36 ay arasındaki çocukların olumlu sosyal davranışlarının incelendiği mevcut çalışmada, sosyalleştirme süreçlerinin etkisi henüz gözlenmemektedir. Kız çocuklarının daha sorumlu ve empatik olması gerektiğine yönelik sosyalleştirme hedeflerinin etkili olmaması nedeniyle cinsiyetler arası fark bulunmamış olabilir. Mevcut çalışma kapsamında, annenin eğitim ve gelir düzeyi kontrol değişkeni olarak incelenmiştir. Bu faktörlerin mevcut çalışmada olumlu sosyal davranış ölçeğinden alınan puanlar üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur.

Özet olarak, mevcut çalışmada yürümeye başlayan çocukların olumlu sosyal davranışlarını değerlendirmeye yönelik olarak geliştirilen ebeveyn bildirimine dayalı ölçüm aracı Türkçeye uyarlanmış ve

psikometrik özellikleri incelenmiştir. Türkiye’de 3-6 yaş arasını kapsayan erken dönemdeki çocukların olumlu sosyal davranışlarını değerlendiren bir ölçüm aracı bulunmakla birlikte (Yağmurlu, Sanson ve Köymen, 2005), bu yaş döneminden daha önceki döneme (18-36 ay/toddlerhood) yönelik bir ölçüm aracı bulunmamaktadır. Bununla birlikte uluslararası alanyazındaki çalışmalar bu dönemde farklı olumlu sosyal davranış türlerinin değerlendirilmesinin öneminin altını çizmektedirler. Bu amaçla bu dönemdeki çocukların farklı türdeki olumlu sosyal davranışlarının değerlendirilmesine yönelik olarak geliştirilen ölçeğin uyarlanması ve kullanılmasının Türkiye’deki çalışmalar için önemli olacağı düşünülmüştür.

Sonuç olarak, 18 ile 36 ay arasındaki çocukların olumlu sosyal davranışlarının değerlendirilmesinde anne bildirimine dayalı olarak geliştirilmiş Erken Dönem Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği (Giner Torrén ve Kärtner, 2017) Türkçeye uyarlanmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda EDOSDÖ’nün geçerlik ve güvenilirliğinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu bulunmuş; Türkiye’de yürütülecek araştırmalar için bir ölçüm aracı alanyazına kazandırılmıştır.

Bu çalışma EDOSDÖ’nün psikometrik özelliklerinin uygun ve uygulanabilir olduğunu kanıtlamış olsa da çalışmanın bir takım sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu sınırlılıkların en önemlisi, örneklemdaki annelerin büyük kısmının eğitim durumunun ve gelir düzeyinin yüksek olmasıdır. İleride yapılacak olan çalışmalarda eğitim ve gelir düzeyi açısından daha geniş ve temsil edici örneklem grubu üzerinde psikometrik özelliklerinin sınanması yararlı olacaktır. Ayrıca ebeveyn bildirimine ek olarak, ileride yürütülecek çalışmaların olumlu sosyal davranış doğal gözlem ile de değerlendirmesi sonuçların karşılaştırılmasına katkı sunacaktır. Son olarak hem açımlayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizlerinin aynı örneklem ile yürütülmüş olması bir başka sınırlılıktır. Ölçek uyarlama çalışmalarında bu analizlerin farklı örneklem gruplarında yapılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Afthanorhan, W. M. A. B. W. (2013). A comparison of partial least square structural equation modeling (PLS-SEM) and covariance based structural equation modeling (CB-SEM) for confirmatory factor analysis. *International Journal of Engineering Science and Innovative Technology*, 2(5), 198-205.
- Arroyo-Borrell, E., Renart, G., Saurina, C. ve Saez, M. (2017). Influence maternal background has on children’s mental health. *International Journal for Equity in Health*, 16(1), 63-73.
- Bandy, R. ve Wilhelm, O. M. (2007). Family structure and income during childhood and subsequent prosocial behavior in young adulthood. Working Papers. Department of Economics, IUPUI.
- Braaten, E. B. ve Rosen, L. A. (2000). Self-regulation of affect in Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) and non-ADHD boys: Differences in empathic responding. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(2), 313–321.
- Brownell, C. A. ve Early Social Development Research Lab. (2016). Prosocial behavior in infancy: The role of socialization. *Child Development Perspectives*, 10(4), 222-227.
- Brownell, C. A., Svetlova, M., Anderson, R., Nichols, S. R. ve Drummond, J. (2013). Socialization of early prosocial behavior: Parents’ talk about emotions is associated with sharing and helping in toddlers. *Infancy*, 18(1), 91–119.
- Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., Bandura, A. ve Zimbardo, P. G. (2000). Prosocial foundations of children’s academic achievement. *Psychological Science*, 11, 302–306.
- Carlo G. ve Randall B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents.

Journal of Youth and Adolescence, 31(1), 31-44.

- Conte, E. (2017). *The role of social cognition in children's prosocial behaviors: A multi-method study with a sample of 2-3 year-olds*. (Unpublished doctoral dissertation). Educational and Communicational Sciences, University of Milano-Bicocca, Italy.
- Denham, S. A. ve Burger, C. (1991). Observational validation of ratings of preschoolers' social competence and behavior problems. *Child Study Journal*, 21, 185-291.
- Devanath, S. (2010). Parental attitudes and children's sharing behavior: How socialization relates to early prosocial development (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). University of Pittsburgh, USA.
- Dunfield, K. A. (2014). A construct divided: prosocial behavior as helping, sharing, and comforting subtypes. *Frontiers in Psychology*, 5, 1-13.
- Dunfield, K. A. ve Kuhlmeier, V. A. (2013). Classifying prosocial behavior: children's responses to instrumental need, emotional distress, and material desire. *Child Development*, 84(5), 1766-1776.
- Dunfield, K., Kuhlmeier, V. A., O'Connell, L. ve Kelley, E. (2011). Examining the diversity of prosocial behavior: Helping, sharing, and comforting in infancy. *Infancy*, 16(3), 227-247.
- Dursun, O. B., Ögütlü, H. ve Esin, İ. S. (2020). Psychometric Properties of Turkish Version of the Strength and Difficulties Questionnaire for Age 2-4. *Archives of Neuropsychiatry*, 57(1), 44-49.
- Eggum, N. D., Eisenberg, N., Kao, K., Spinrad, T. L., Bolnick, R., Hofer, C. ve Fabricius, W. V. (2011). Emotion understanding, theory of mind, and prosocial orientation: Relations over time in early childhood. *The Journal of Positive Psychology*, 6(1), 4-16.
- Eisenberg, N., Eggum-Wilkens, N. D. ve Spinrad, T.L. (2015). The development of prosocial behavior. D.A. Schroeder ve W.G. Graziano (Ed.), *Oxford Handbook of Prosocial Behavior* (1. baskı) içinde (s. 114-136). New York, NY: Oxford University Press.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. ve Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. W. Damon ve R.M. Lerner (Ed.) ve N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6. baskı) içinde (s. 646-718). New Jersey: John Wiley ve Sons, Inc.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Karbon, M., Murphy, B. C., Wosinski, M., Polazzi, L., ... Juhnke, C. (1996). The relations of children's dispositional prosocial behavior to emotionality, regulation, and social functioning. *Child Development*, 67(3), 974-992.
- Giner Torrens, M. ve Kärtner, J. (2017). Psychometric properties of the early prosocial behaviour questionnaire. *European Journal of Developmental Psychology*, 14(5), 618-627.
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: a research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(5), 581-586.
- Güvenir, T., Özbek, A., Baykara, B., Arkar, H., Şentürk, B. ve İncekaş, S. (2008). Güçler ve güçlükler anketi'nin (gga) türkçe uyarlamasının psikometrik özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi (Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health)*, 15(2), 65-74.
- Hay, D. F. ve Pawlby, S. (2003). Prosocial development in relation to children's and mothers' psychological problems. *Child Development*, 74, 1314-1327.
- Imuta, K., Henry, J. D., Slaughter, V., Selcuk, B. ve Ruffman, T. (2016). Theory of mind and prosocial behavior in childhood: A meta-analytic review. *Developmental Psychology*, 52(8), 1192-1205.
- Kärtner, J., Schuhmacher, N. ve Collard, J. (2014). Socio-cognitive influences on the domain-specificity of prosocial behavior in the second year. *Infant Behavior & Development*, 37(4), 665-675.
- Keane, S. P. ve Calkins, S. D. (2004). Predicting kindergarten peer social status from toddler and preschool problem behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32, 409-423.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (1. baskı). New York: Guilford Publications.

- Kumru, A. ve Öztürk, P. (2012). Çocuklukta olumlu sosyal davranış ve ahlak gelişiminde ana baba davranışlarının etkileri. M. Sayıl ve B. Yağmurlu (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma* (1. baskı) içinde (s.215-238). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Liszkowski, U., Carpenter, M., Striano, T. ve Tomasello, M. (2006). 12-and 18-month-olds point to provide information for others. *Journal of Cognition and Development*, 7(2), 173–187.
- Nelson, D. A.ve Crick, N. R. (1999). Rose-colored glasses: Examining the social information-processing of prosocial young adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 19,17–38.
- Öztürker, B. (2014). 6 yaş çocuklarının olumlu sosyal davranışları ile anne ve öğretmen özgeciliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi / Analyse the relationship between prosocial behaviors of the children of six age and altruism of teachers and mothers. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Raviv, A., Bar-Tal, D., Ayalon, H. ve Raviv, A. (1980). Perceptions of giving and receiving help by group members. *Representative Research in Social Psychology*, 11(2), 139–150.
- Roberts, W. ve Strayer, J. (1996). Empathy, emotional expressiveness, and prosocial orientation. *Child Development*, 67(2), 449–470.
- Rhee, S.H., Boeldt, D.L., Friedman, N.P., Corley, R.P., Hewitt, J.K., Young, S.E.,Knafo, A., Robinson, J., Waldman, I.D., Van Hulle, C.A. ve Zahn-Waxler, C. (2013). The Role of Language in Concern and Disregard for Others in the First Years of Life. *Developmental Psychology*, 49(2), 197-214.
- Schumacker, R. ve Tomek, S. (2013). Understanding statistics using R. Springer Science & Business Media.
- Sebanç, A. M. (2003). The friendship features of preschool children: Links with prosocial behavior and aggression. *Social Development*, 12, 249–268.
- Svetlova, M., Nichols, S.R. ve Brownell, C.A. (2010). Toddlers' prosocial behavior: From instrumental to empathic to altruistic helping. *Child Development*, 81(6),1814–1827.
- Warneken, F. ve Tomasello, M. (2007). Helping and cooperation at 14 months of age. *Infancy*, 11(3), 271–294.
- White, N., Ensor, R., Marks, A., Jacobs, L. ve Hughes, C. (2014). “It’s mine!” Does sharing with siblings at age 3 predict sharing with siblings, friends, and unfamiliar peers at age 6?. *Early Education and Development*, 25(2), 185–201.
- Yağmurlu, B., Sanson, A. ve Köymen, S. B. (2005). Ebeveynlerin ve çocuk mizacının olumlu sosyal davranış gelişimine etkileri: Zihin kuramının belirleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1-20.